

Vägen till Betlehem

Kristendomen i sin vagg, en film om kristendomen som idé och moraliskt förhållningssätt. Vägen till Betlehem ställer i kraft av sin avskalade och enkelt hållna – med en ton av barnatro – berättelse ändå frågor om hur vi förhåller oss till vår statstro idag, två tusen år senare.

Rekommenderad från åk 6 upp till gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
ANDREAS HOFFSTEN

Handling

År 4 f Kr. Herodes styr landet Palestina med järnhand som den romerske kejsaren Julius Caesars handgångne man. Han kräver hårda skatter och terroriserar landet av ängslan för den profetia som säger att en Messias, en konungarnas konung, snart skall komma. Vi ser Herodes stå och blicka ut över sitt rike och hans son och efterföljare Antipas säger ”profetian slutar i natt, i natt dör Betlehems alla söner.”

Ett år tidigare, och vi ser tre vise män böjda över sina kartor och allehanda instrument. De räknar på månens rörelser och planeternas positioner. Något stort är i görningen. Samtidigt hör vi kvinnor berätta sägner om att en frälsare en dag skall komma och hjälpa mänskligheten och det judiska folket att slå sig fria från sina bojor. ”Han finns inte i vinden, inte heller i elden eller i jordbäv-

ningen” (1). Nej, en man av folket är han, en människa bland likar, men också en konung bland konungar. Ryktet om hans snara ankomst surrar bland folket – och gör Herodes osäker och nervös.

I staden Nasaret lever och arbetar Maria tillsammans med sina föräldrar under enkla omständigheter. Maria framställs som en hjälpsam, oegennyttig och enkel kvinna. En dag kommer snickaren Josef på besök. Han har gjort upp med Marias föräldrar om att gifta sig med deras dotter. Marias mamma berättar för sin undrande och kränkta dotter att också hon fick en man utvald åt sig av sina föräldrar liksom en gång hennes mor.

Någon dag senare visar sig ängeln Gabriel för Maria (2) och berättar att hon kommer att bli havande med Guds son och att han skall heta Jesus. Var inte rädd, den helige ande skall komma in i dig och göra dig med barn. Bebådelsen är fullbordad och ängeln avlägsnar sig samtidigt som en duva flyger iväg. Maria bestämmer sig för att resa iväg till sin vän Elisabeth som också blivit med barn på äldre dar på grund av en gudomlig försyn (3). Hon lovar återvända lagom till skördetiden. Under tiden bygger Josef på deras gemensamma hus.

De tre vise männen Melchior, Baltasar och Kaspar ser samtidigt hur planeterna Venus, Jupiter; symbolerna för kvinna och man, ställer sig samman på himlafästet. De beslutar sig för att resa iväg och följa stjärnan och på så sätt kunna bevittna den nye Messias ankomst.

Maria upplever havandeskapets glädje och får stöd av Elisabet som snart föder sin son Johannes, som Zacharias, trots att han inte är barnets far, erkänner och gläds åt.

Herodes låter undersöka alla misstänkta män i Judéen, Galiléen och Samarien i Palestina. Hans nervositet tilltar och därigenom förstärker han terrorn och våldet.

Då Maria återvänder till Nasaret upptäcker Josef att hon är havande och förstummas. Marias föräldrar är bestörta och säger att för sitt otrohetsbrott riskerar hon att stenas, om Josef så vill. Men Josef tror på Marias försäkran om sin oskuld, att hon inte varit samman med en annan man och att en ängel sagt att hon är havande med den helige ande. Senare, i en dröm, framträder ängeln för honom och försäkrar honom om att Maria talar sanning (4). Josef och Maria försonas.

Herodes har hört ett rykte som säger att Messias skall synas i staden Betlehem, beordrar att alla män i landet skall återvända till sin födelsestad och låta skattskrivna sig. Josef beger sig därför till Betlehem och Maria bestämmer sig för att följa sin make.

Så följer en lång resa där Maria sitter på åsnan och Josef går framför och leder dem genom olika faror på den strapatsrika vägen mot Betlehem. De passerar Jerusalem. ”Det här var menat att vara en helig stad”, fnysar Josef när han ser prakten och kommersen.

De tre vise männen närmar sig Betlehem på sin resa från Östern. De bjuds in till Herodes som förhör sig om deras resa och mål (5).

– Ett barn säger ni, inte en man? När ni hittar honom, kom och berätta för mig så också vi får visa Messias vår vördnad.

Maria och Josef kommer fram till Betlehem samtidigt som Maria får starka värkar. Desperat springer Josef runt bland husen och ber om ett rum – men han hänvisas till en grotta där fåren vistas. Där föder Maria ett välskapt gossebarn.

Vi hör Guds röst säga att ”Gläds alla, ty ett barn är fött, en konung”. Herdar och vanligt enkelt folk kommer fram till stallet, ditlockade av det förunderliga ljus som lyser ner över stallets strå. Och de tre vise männen kommer fram med gåvor. Guld till konungarnas konung, rökelse och olja till prästernas präst samt myrra till ära Maria och Josefs uppoffring.

Melchior, Balthasar och Kaspar bestämmer sig för att inte berätta om vad de sett till den Herodes som just utfärdat ordern om att alla gossebarn upp till två år skall dödas i Betlehem. Men när en soldat letar i stallet är Maria och Josef redan på väg till Egypten (6). Samtidigt som vi här Stilla natt, heliga natt på ljudbandet, berättar en röst att Gud har sett till att de rika, de sänds iväg tomhänta alla ledares fel och brister har rättats till.

Bibelreferenser

Filmen inleds med att citera Jeremia 23:5-6

Det skall komma en tid, säger Herren, då jag skall låta ett rättfärdigt skott växa ur Davids stam.

Han skall vara konung och härskas med vishet och skapa rätt och rättfärdighet i landet.

Under hans tid skall Juda vara skyddat och Israel leva i trygghet.

Detta är det namn han skall bära:

Herren vår rättfärdighet.

Filmens historia är baserat på bibelverser. I handlingen

har vi skrivit in noter som hänvisar till:

1. Första Kungaboken 19:11
2. Evangelium enligt Lukas 1:26 – 38
3. Lukas 1:1 – 25
4. Evangelium enligt Matteus 1:18 – 24
5. Matteus 2:1 – 12
6. Matteus 2:13 – 18

En man för alla tider

När Maria räcker fram den nyfödde Jesus till en fattig enkel herde i filmen och säger ”Han är för hela mänskligheten” så är det en gest och några ord som rymmer mycket av det som i mångt och mycket är kristendomens kärna. Men kristendomens och kyrkans roll har förändrats kraftigt under de senaste 20 åren. Från att ha varit en såväl politisk som social maktfaktor – kyrkan stod en gång i tiden verkligen mitt i byn – så är den nu marginaliserad och även ifrågasatt och inte i takt med tiden. Antalet besökare på söndagens gudstjänst krymper samtidigt som många har kvar någon form av gudstro enligt färsk undersökningar.

Varje tid tycks ha sin version av Jesus på vita duken. På 1970-talet kom Monty Pythons Life of Brian, gudlöshetens årtionde. På 80-talet damp Martin Scorseses Kristi sista frestelse ner och Willem Dafoes Jesus var en tvivlare och ifrågasättare. Sen kom Mel Gibsons The Passion of the Christ under en tid med en våldsamt attackerande och skuldbeläggande, framförallt amerikansk, politisk höger. Och nu Vägen till Betlehem. Men varför nu? Som en försoning visavi en uppjagad muslims värld där ett naivt hållet credo för den lilla familjen, ursprunget, visar på en fredlig inställning?

- Hur tolkar ni filmen, vilket är dess budskap i skildringen av hur allt började? Är filmen i sin skildring av den lilla enkla familjen ett uttryck för en längtan tillbaka till grunderna, till själva urkraften i det kristna budskapet om fred och kärlek på jorden?

- Har kyrkan misslyckats med att leva upp till sin roll som de svagas försvarare och försvarare av humanistiska värden? Tycker eleverna att kyrkan skall engagera sig mer politiskt för de svaga och utsatta i samhället?

- Har vetenskapen trängt undan religionen som den disciplin som förklarar livets alla gåtor och därmed kan ge oss tröst?

Familjen som föredöme

Filmen skildrar en enkel, folklig och varm kärlekshistoria mellan Maria och timmermannen Josef. Ett slags idealmodell av uppoffring och oegennyttas för ett gemensamt högre mål – det egna barnets väl och ve. På den här punkten är vi inte så olika djuren: livet går i mångt och mycket ut på att skydda avkomman, på att föra släktet vidare.

Filmen berättar också en historia om en liten kärnfamiljs kamp för sin existens. Könsrollerna är tydliga, fadern, mannen skyddar de sina, han ser till att kvinnan, som är havande, har det så bekvämt som möjligt. Han ger henne generöst av sin mat så att hon inte skall hungra.

Betydelsen av berättelsen om Jesus födelse, liv och död, hur den ännu i vår upplysta tid – precis som många andra delar ur Bibeln – fungerar normbildande för hur vi skall

uppträda som människor visavi varandra. Många av de grundläggande moraliska situationerna över de vägval vi står inför i olika situationer i livet finns beskrivna där.

- Synen på familjen med kvinnan som svag och bräcklig och mannen som stark och stolt skyddar sin familj. Hur konserverande har den varit? Hur väl stämmer den in på, och fungerar i vårt moderna samhälle? Eller representerar den en naturlig ordning och relation mellan kvinna och man? Hur väl stämmer vår tids feminism och kvinnodebatt in här?

Kristendomen som kitsch

Framställningar av Jesu liv så som det skildras i konsten och särskilt i de av kyrkan beställda verken går inte sällan över att bli ren kitsch. Ju mer guld desto vackrare liksom. Ju frommare blickar mot himlen, ju mer övertygande. Konsten är inte sällan överlastad och bombastisk inte minst under barocken, en konstnärlig epok där bladguld och svulstiga utsmyckningar firade triumfer. Cathrine Hardwicks film är i långa stunder rejält nedtonad och det är egentligen först i slutet som det blir full fart på orkestern med stråkar och körer, dramatiskt ljussatt himmel med stjärnan som lyser som en 100 000 watts strålkastare över den heliga familjen i stallet till tonerna av Stilla natt.

- Vad står kyrkans utsmyckningar och skildringar av Jesu liv för, en bild av kärleken eller en bild av makt? Eller bådadera? Diskutera. Står den kitschiga avbildningen av Jesus och änglarna rentav i vägen för ett närmande till kristendomens budskap?

Makten och våldet

Skildringen av Herodes som – ängslig och nervös – styr över ”sitt” folk med våld har, det skall gudarna veta, sina motsvarigheter ännu i vår tid. Makt är i sig korrumpierande menar många och hyllar som motkraft tanken på ett kontinuerligt växelspel vid makten så som sker i många europeiska demokratier. Herodes försöker lösa det uppkomna hotet mot honom genom de Betlemesiska barnmorden, alla gossebarn under 2 år mördas brutalt. På ett liknande sätt i vår tid har på sin tid Pol Pot i Kambodja, Milosevich i Serbien, Pinochet i Chile med våld sökt lösa mer eller mindre reella hot mot deras maktposition.

Den tyske 1800-tals filosofen Ludwig Feuerbach har sagt: Människan skapar den Gud hon har användning för. Filosofen Karl Marx fyllde på med Religion är ett opium för folket. Alltså, en gud skapad av makten för att hålla folkets eventuella vrede i schack.

Det svenska samhället av idag räknas som relativt sekulariserat. Likafullt diskuteras religiösa frågor allt som ofta. Frågor runt flickors bärande av slöjor till hur pass mycket skolans undervisning skall genomsystras av eller överhuvudtaget ta upp religiösa frågor. För att inte tala om den tumult som kom av att i lilla Danmark lilla Jyllandsposten publicerade karikatyrbilder av profeten Muhammed.

- Hur ser eleverna på religionens roll idag? Varför väcker fortfarande religionen så starka känslor? Är religion och något slags andlig tro två vitt skilda saker?

- Det trettioåriga kriget beskrevs en gång i folkskolans läroböcker i historia som ett religionskrig mellan protestanter och katoliker. Idag vet vi bättre, det rörde sig om en ren och skär maktkamp och kontroll över ett söndrat Europa. Tänker eleverna att religionen spelar någon roll i alla de krig och konflikthårdar som pågår idag?

Bebådelsen

Strax efter att Maria blivit bortlovad till Josef besöker ärkeängeln Gabriel henne i ett skogsparti utanför Nasaret och berättar om en profetia – han talar om att hon utsetts av Gud att bli den som föder hans enda son, en son som ska döpas till Jesus. Detta kallas i kristen exegetik för Bebådelsen vilket leder fram till jungfrufödseln. När hon senare, efter att ha besökt sin kusin Elisabet, återkommer till Nasaret är Marias graviditet långt framskriden och folket i staden börjar viska. Om Josef skulle beskylla henne för att bära en annan mans barn skulle Maria bli straffad genom att stenas. Men ängeln uppenbarar sig även för Josef och berättar för honom om Guds vilja. Josefs litar på ängeln och lovar att beskydda barnet med all sin kraft.

- Här följer sig två lite problematiska sidor av kristendomen. Synen på kvinnan som ett offer för mannens vilja. Hur hanterar filmen beskrivningen av kvinnans roll? Och hur ser eleverna på hur Josef framställs, en lite mjukare mansbild eller ...?

- Vad innebär bebådelsen, den doftar ju ren sexualskräck? Vad kan den tänkas ha inneburit för vår syn på sexualitet? Tänk på allt som är tabu runt sex, till skillnad från många så kallade naturreligioners syn på sexualitet.

Produktionsuppgifter

USA 2006

Originaltitel: The Nativity Story

Producent: Marty Bowen & Wyck Godfrey

Manus: Mike Rich

Regi: Catherine Hardwicke

Foto: Elliot Davis

Klippning: Robert Lambert & Stuart Levy

Musik: Mychael Danna

I rollerna

Maria – Keisha Castle-Hughes

Josef – Oscar Isaac

Elizabeth – Shohreh Aghdashloo

Herodes – Ciarán Hinds

Balthasar – Eriq Ebouaney

mfl

Tekniska uppgifter

Längd: 90 minuter

Ljud: Dolby DTS

Format: Cinemascope

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 1 december 2006

Distribution

Svensk Filmindustri, 169 86 Stockholm Tel 08-680 35 00,

fax 08-680 37 83 sffilm@sf.se